

**EGZAMIN MATURALNY
OD ROKU SZKOLNEGO 2014/2015**

**HISTORIA
POZIOM ROZSZERZONY**

**ROZWIĄZANIA ZADAŃ I SCHEMATY PUNKTOWANIA
(A1, A2, A3, A4, A7)**

GRUDZIEŃ 2014

Zadanie 1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	I.1.3. Cywilizacje Bliskiego [...] Wschodu. Zdający rozpoznaje cechy charakterystyczne najważniejszych osiągnięć kulturowych cywilizacji bliskowschodnich [...] w zakresie architektury [...]. II.1.4. Bizancjum i Zachód a świat islamu. Zdający rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia cywilizacji islamskiej w zakresie architektury [...].

Rozwiązanie

Nie.

W Jerozolimie w czasach rzymskich nie mogły istnieć obiekty sakralne związane z islamem. Islam narodził się w VII w. n.e.

Schemat punktowania

1 pkt – za zajęcie stanowiska z uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 2. (0–2)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	I.2.1. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnej Grecji. Zdający charakteryzuje geograficzne uwarunkowania cywilizacji greckiej. I.2.2. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnej Grecji. Zdający [...] porównuje formy ustrojowe greckich <i>polis</i>. I.2.4. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnej Grecji. Zdający identyfikuje dziedzictwo kultury greckiej w dorobku kulturowym Europy.
---	---

2.1.

Rozwiązanie

C.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za błędną odpowiedź lub za brak odpowiedzi

2.2.

Rozwiązanie

Równi to Spartiaci, którzy jako jedyni korzystali z praw obywatelskich w państwie spartańskim.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za błędną odpowiedź lub za brak odpowiedzi

Zadanie 3. (0–1)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	I.3.3. Ekspansja w świecie [...] rzymskim. Zdający charakteryzuje ekspansję rzymską i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego. I.4.5. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zdający rozpoznaje dokonania kulturowe Rzymian w dziedzinie [...] architektury i techniki.
---	---

Rozwiązanie

Podobieństwo obu obiektów wskazuje, że miasto Timgad założono na planie wojskowego obozu rzymskiego (jego ślady widać w układzie przestrzennym miasta). Wskazuje to na wpływ kultury rzymskiej na terenach podbitych.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za błędną odpowiedź lub za brak odpowiedzi

Zadanie 4 (0-2)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	II.2.5. Europa wczesnego średniowiecza. Zdający charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym. II.8.3. Kultura średniowiecza. Zdający identyfikuje dokonania kultury okresu średniowiecza w zakresie [...] sztuki, z uwzględnieniem kultury polskiego średniowiecza.
---	--

4.1.

Rozwiązanie

Romańskiego

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za błędną odpowiedź lub za brak odpowiedzi

4.2.

Rozwiązanie

Inwestytura biskupa.

Dowodzi tego wręczenie przez władcę postaci, która skłania głowę, pastorału – symbolu władzy biskupiej.

Schemat punktowania

1 pkt – za zajęcie stanowiska z uzasadnieniem

0 pkt – za niepełną odpowiedź, błędną odpowiedź lub za brak odpowiedzi

Zadanie 5. (0–3)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	II.4.2. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zdający wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji. II.4.4. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zdający rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w. II.4.5. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zdający synchronizuje najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.
---	---

5.1.

Rozwiązanie

1. prawda

2. fałsz

3. prawda

Schemat punktowania

1 pkt – za trzy poprawne odpowiedzi

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

5.2.

Rozwiązanie

Rycheza odwodziła syna od realizacji zamiaru powrotu do Polski, bowiem pamiętała o buncie poddanych, w konsekwencji którego jej mąż pozbawiony został władzy, a ona zmuszona została do ucieczki z kraju.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne wyjaśnienie

0 pkt – za niepełną odpowiedź, błędną odpowiedź lub za brak odpowiedzi

5.3.

Rozwiązanie

C.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za błędną odpowiedź lub za brak odpowiedzi

Zadanie 6. (0–2)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	II.5.3. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Zdający opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim. II.7.2. Polska w XIV–XV w. Zdający charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich.
---	--

6.1.

Rozwiązania

Dane w tabeli pokazują, że w okresie od XIII do XV w. zmniejszył się odsetek miast stanowiących własność monarszą i duchowną, natomiast wzrósł odsetek miast, które należały do rycerstwa.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne sformułowanie wniosku

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

6.2.

Rozwiązania

Tak.

Autorzy tekstu wyjaśniają, że wzrost liczby lokowanych miast, których właścicielami byli rycerze, wynikał z powodów gospodarczych, choć z czasem istotną rolę zaczęły odgrywać przyczyny polityczne i prestiżowe, gdyż posiadanie lokowanych miast wiązało się ze wzmocnieniem pozycji rycerstwa w strukturze społeczeństwa stanowego.

Schemat punktowania

1 pkt – za zajęcie stanowiska z uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 7. (0–1)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	III.2.2. Europa w XVI–XVII w. Zdający wyjaśnia polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji [...]. III.3.2. Rzeczpospolita w okresie renesansu i demokracji szlacheckiej. Zdający ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim oraz synchronizuje najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w XVI w. z wydarzeniami europejskimi. III.3.6. Rzeczpospolita w okresie renesansu i demokracji szlacheckiej. Zdający ocenia sytuację wyznaniową na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI w., w tym tolerancję wyznaniową [...].
---	---

Rozwiązanie

Tak.

Kandydat na tron Polski pochodził z Francji, w której miały miejsce opisane w źródle 1. wydarzenia nocy św. Bartłomieja, stąd szlachta polska mogła obawiać się prześladowań religijnych. Jednocześnie Henryk był wspierany przez przeciwników orientacji prohabsburskiej (źródło 2.) jako ważny kandydat do polskiego tronu. Oba te czynniki mogły mieć istotny wpływ na uchwalenie konfederacji warszawskiej.

Schemat punktowania

1 pkt – za zajęcie stanowiska z uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 8. (0–2)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	III.4.6. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVII w. Ustrój, społeczeństwo, kultura. Zdający charakteryzuje sarmatyzm jako ideologię i styl życia polskiej szlachty; rozpoznaje dzieła sztuki polskiego baroku.
---	--

Rozwiązanie

Sarmatyzm.

Mężczyzna na portrecie jest ubrany w charakterystyczny dla kultury sarmackiej strój, a w tekście wymienione są cechy i idee sarmatyzmu, np. przekonanie, że Polska pełni dziejową misję w obronie cywilizacji zachodniej przed naporem ze Wschodu, oraz przekonanie o szczególnej wartości własnej kultury, a także niechęć do obcych.

Schemat punktowania

1 pkt – za podanie nazwy

1 pkt – za uzasadnienie podanej nazwy

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 9. (0–3)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	III.6.3. Rzeczpospolita w XVIII w. Reformy oświeceniowe i rozbiory. Zdający charakteryzuje i ocenia dzieło Sejmu Wielkiego, odwołując się do tekstu Konstytucji 3 maja. III.6.4. Rzeczpospolita w XVIII w. Reformy oświeceniowe i rozbiory. Zdający opisuje i wyjaśnia uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe kolejnych rozbiorów Polski, a także analizuje zmiany granic.
---	---

9.1.

Rozwiązanie

Katarzyna II nazywa reformą uchwalenie *Konstytucji 3 maja*.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

9.2.

Rozwiązanie

Katarzyna II, pisząc o *niezwłocznych działaniach*, miała na myśli zorganizowanie spisku przeciwko *Konstytucji 3 maja* i jest to zapowiedź zawiązania konfederacji targowickiej.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne wyjaśnienie

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

9.3.

Rozwiązanie

Tak.

Katarzyna II uzyskała obie korzyści, tj. obalenie *Konstytucji 3 maja* i przyłączenie kolejnych ziem Rzeczypospolitej do Rosji (II rozbiór).

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne uzasadnienie

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 10. (0–2)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	III.5.4. Oświecenie, absolutyzm oświecony i rewolucje XVIII w. Zdający charakteryzuje program modernizacji Rosji i rosyjską ideę imperium.
---	---

10.1.

Rozwiązanie

C.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

10.2.

Rozwiązanie

Tak.

W wyniku wojny Rosja stała się potęgą europejską, a jej rola wzrosła zwłaszcza w środkowej i wschodniej Europie kosztem Szwecji i Rzeczypospolitej.

Schemat punktowania

1 pkt – za zajęcie stanowiska z uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 11. (0–1)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	III.6.6. Rzeczpospolita w XVIII w. Reformy oświeceniowe i rozbiory. Zdający wyjaśnia specyfikę polskiego oświecenia; ocenia dorobek kulturowy okresu stanisławowskiego, z uwzględnieniem reformy szkolnictwa.
---	--

Rozwiązanie

1. prawda
2. fałsz
3. fałsz

Schemat punktowania

- 1 pkt – za trzy poprawne odpowiedzi
0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 12. (0–2)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV.3.3. Ideologie XIX w. Zdający porównuje cele i charakter oraz ocenia polityczne i społeczno-gospodarcze skutki zjednoczenia Włoch i Niemiec.
---	--

Rozwiązanie

Nie.

Problem nie był żywy, gdyż po utworzeniu cesarstwa nastąpiło zjednoczenie państw niemieckich i zniesione zostały granice celne między tymi państwami.

Schemat punktowania

- 1 pkt – za podanie stanowiska
1 pkt – za uzasadnienie podanego stanowiska
0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 13. (0-1)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV.4.2. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający rozpoznaje działania społeczeństwa sprzyjające rozwojowi tożsamości narodowej. IV.4.3. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający wyjaśnia przyczyny, charakter i skutki powstań narodowych.
---	---

Rozwiązanie

Nie, źródła odnoszą się do różnych powstań.

Mapa pokazuje przebieg działań podczas powstania listopadowego, a ilustracja zawiera herby prowincji przedrozbiorowej Rzeczypospolitej, w tym herb Rusi, który obok herbów Polski i Litwy pojawił się w symbolice powstania styczniowego.

Schemat punktowania

1 pkt – za rozstrzygnięcie z uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 14. (0–1)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV.4.1. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający charakteryzuje i porównuje cele oraz metody polityki zaborców wobec społeczeństwa polskiego w okresie niewoli narodowej. IV.4.3. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający wyjaśnia przyczyny, charakter i skutki powstań narodowych.
---	---

Rozwiązanie

Władze rosyjskie ogłosiły reformę w roku 1864, aby odciągnąć chłopów od udziału w powstaniu styczniowym.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne wyjaśnienie

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 15. (0–1)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV.4.1. Walka o niepodległość Polski w okresie niewoli narodowej. Zdający charakteryzuje i porównuje cele oraz metody polityki zaborców wobec społeczeństwa polskiego w okresie niewoli narodowej.
---	---

Rozwiązanie

Germanizacja

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 16. (0–2)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV.6.4. Europa i świat w XIX w. Zdający analizuje polityczne, gospodarcze i społeczne przyczyny oraz następstwa podbojów kolonialnych państw europejskich w Azji i Afryce.
---	---

16.1.

Rozwiązania

Kolonie dawały możliwość znalezienia zatrudnienia oraz uzyskania wyższego statusu społecznego w porównaniu z metropolią, co przynosiło korzyści ludności europejskiej w postaci wyższych zarobków i zmniejszało niezadowolenie społeczne w krajach posiadających kolonie.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne wyjaśnienie

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

16.2.

Rozwiązania

Metropolia to państwo, które posiadało kolonie.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne wyjaśnienie

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 17. (0–2)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV.6.3. Europa i świat w XIX w. Zdający opisuje zasięg i ekspansję kolonialną Wielkiej Brytanii, Francji, Niemiec, Rosji i Stanów Zjednoczonych. IV.6.4. Europa i świat w XIX w. Zdający analizuje polityczne, gospodarcze i społeczne przyczyny oraz następstwa podbojów kolonialnych państw europejskich w Azji i Afryce.
---	---

17.1.

Przykładowe rozwiązanie

Dla Niemiec:

Budowa linii kolejowej i połączenia telegraficznego ułatwiła Niemcom ekspansję gospodarczą na terenie Turcji (Imperium Osmańskiego) oraz w krajach z nią sąsiadujących, a także uzyskanie tam wpływów politycznych.

Dla Turcji:

Wydanie przez władze tureckie koncesji Niemcom na budowę linii telegraficznej oraz na przedłużenie linii kolejowej w głąb Anatolii (Azji Mniejszej) wskazuje na otwarcie się Turcji na niemieckie wpływy gospodarcze, a co za tym idzie – także na polityczne.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne wyjaśnienie

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

17.2.

Rozwiązanie

I wojna światowa

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 18. (0–2)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	V.1.5. I wojna światowa i rewolucje w Rosji. Zdający omawia polskie orientacje polityczne oraz działalność polskich formacji wojskowych w okresie I wojny światowej.
---	---

18.1.

Rozwiązania

2.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

18.2.

Rozwiązania

1. A.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 19. (0–1)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV etap edukacyjny – zakres podstawowy. 6.2. Gospodarka i społeczeństwo II Rzeczypospolitej. Zdający porównuje przejawy kryzysu gospodarczego na świecie i w Polsce, wskazując jego specyficzne cechy. IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony. V.3.2. Europa i świat między wojnami. Społeczeństwo, gospodarka, kultura. Zdający charakteryzuje życie gospodarcze okresu międzywojennego i wyjaśnia mechanizm wielkiego kryzysu gospodarczego [...].
---	---

Przykładowe rozwiązanie

Od 1927/1928 do 1934/1935 roku pogłębiała się rozpiętość między cenami produktów rolnych, a cenami produktów przemysłowych („rozwierały się nożyce”). Towary przemysłowe były coraz droższe dla producentów żywności.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne wyjaśnienie

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 20. (0–1)

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	V.4.1. Odbudowa niepodległości i życie polityczne w II Rzeczypospolitej. Zdający opisuje proces kształtowania się terytorium II Rzeczypospolitej, w tym [...] wojnę polsko-bolszewicką.
---	--

Rozwiązanie

Autorzy wypowiedzi zupełnie inaczej oceniali sytuację w Polsce w roku 1920.

Tuchaczewski twierdził, że w Polsce były warunki do przeprowadzenia rewolucji społecznej, a Piłsudski temu zaprzeczał. Tuchaczewski chciał przekonać swych słuchaczy, którymi byli studenci Akademii Wojskowej w Moskwie, że Armia Czerwona spotkała się w 1920 roku z entuzjastycznym przyjęciem robotników i robotników rolnych na Białorusi i w samej Polsce. Piłsudski w odpowiedzi na tekst Tuchaczewskiego stwierdził, że wkroczenie Armii Czerwonej było aktem agresji przeciwko niepodległej Polsce ukrywanym pod hasłami rewolucji.

Schemat punktowania

1 pkt – za zajęcie stanowiska z uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 21. (0–1)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV etap edukacyjny – zakres podstawowy. 7.7. II wojna światowa. Zdający charakteryzuje bezpośrednie skutki II wojny światowej, wyróżniając następstwa polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe [...]. IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony. V.6.1. Europa i świat podczas II wojny światowej. Zdający opisuje główne etapy II wojny światowej i wskazuje przełomowe wydarzenia dla jej przebiegu.
---	--

Przykładowe rozwiązanie

Tak, plakaty potwierdzają tezę postawioną przez autora tekstu.

Porównanie obu plakatów wskazuje na zmianę w radzieckiej propagandzie. Plakat z lat 30. propaguje kult Józefa Stalina. Na plakacie Stalin przedstawiony został jako przywódca kierujący krajem (kapitan statku). W tle znajdują się symbole państwa komunistycznego. Natomiast plakat z okresu II wojny światowej ma mobilizować żołnierzy Armii Czerwonej do walki z Niemcami. Na plakacie nie ma symboli komunistycznych. Przywołana została symbolika nawiązująca do wojny roku 1812, w której wojska rosyjskie odparły najazd Napoleona. Postać dowódcy wojsk rosyjskich M. Kutuzowa i napis na obelisku miały przywołać pamięć o bohaterstwie przodków. W ten sposób odwołano się do rosyjskiego patriotyzmu z okresu caratu i wojny 1812 r.

Schemat punktowania

1 pkt – za zajęcie stanowiska z uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 22. (0–2)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV etap edukacyjny – zakres podstawowy 12.2. Rozkład systemu komunistycznego w Polsce – polska droga do suwerenności. Zdający wyjaśnia przyczyny i skutki wydarzeń sierpniowych 1980 r. oraz ocenia rolę Solidarności w przemianach politycznych i ustrojowych. IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony V.15.2. Polska w latach 1956–1980. Zdający wyjaśnia przyczyny kryzysów społeczno-politycznych: 1968 r., 1970 r., 1976 r. i 1980 r. V.16.1. Polska w latach 1980–1989. Zdający wyjaśnia ideę Solidarności i jej wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce.
---	---

Rozwiązanie

B. 1970

Uzasadnienie: strajki w roku 1970 wybuchły w grudniu po ogłoszeniu podwyżek cen artykułów żywnościowych. Do tych podwyżek odwołuje się jeden z postulatów strajkujących.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź z uzasadnieniem

1 pkt – za uzasadnienie podanej nazwy

0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 23. (0–2)

I. Chronologia historyczna. Zdający porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych. II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.	IV etap edukacyjny – zakres podstawowy 12.2. Rozkład systemu komunistycznego w Polsce – polska droga do suwerenności. Zdający wyjaśnia przyczyny i skutki wydarzeń sierpniowych 1980 r. oraz ocenia rolę Solidarności w przemianach politycznych i ustrojowych. IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony V.15.2. Polska w latach 1956–1980. Zdający wyjaśnia przyczyny kryzysów społeczno-politycznych: 1968 r., 1970 r., 1976 r. i 1980 r. V.16.1. Polska w latach 1980–1989. Zdający wyjaśnia ideę Solidarności i jej wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce.
---	---

Rozwiązanie

Plakat symbolizuje zmiany postaw społeczeństwa w okresie rządów komunistycznych w Polsce. Rytm zapisany na kardiogramie jest nierówny. Miejsca, które najbardziej odbiegają od normy, to momenty, w których polskie społeczeństwo występowało przeciwko władzy, np. rok 1956 – wydarzenia w Poznaniu, rok 1968 – wydarzenie marcowe czy rok 1970 – strajki na Wybrzeżu. Rytm uspokaja się w roku 1980, kiedy powstała „Solidarność” – nadzieja Polaków.

Schemat punktowania

- 2 pkt – za poprawne odczytanie przesłania plakatu i interpretację co najmniej dwóch dat, w tym roku 1980
- 1 pkt – za poprawne odczytanie przesłania plakatu lub za interpretację co najmniej dwóch dat, w tym roku 1980
- 0 pkt – za odpowiedź niepełną lub błędną, lub za brak odpowiedzi

Zadanie 24. (0–12)

Temat 1. Dlaczego chrześcijaństwo stało się religią panującą w starożytnym Rzymie? Przedstaw i uzasadnij swoje stanowisko. W pracy wykorzystaj załączone materiały.

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródeł do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	I.4.3. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zdający opisuje zmiany w położeniu religii chrześcijańskiej w państwie rzymskim (od religii prześladowanej, poprzez tolerowaną, do panującej).

Kryteria oceniania

Poziom 4 (9–12 pkt)	Zdający: • wyjaśnił złożoność procesu upowszechniania się religii chrześcijańskiej w państwie rzymskim, ukazując różne jego aspekty (np. przemiany w religijności społeczeństwa rzymskiego, zmiany w polityce cesarzy rzymskich wobec chrześcijaństwa) • poprawnie wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe (np. czynniki wpływające na upowszechnianie się chrześcijaństwa, przyczyny nieskuteczności walki z chrześcijaństwem) • poprawnie przeprowadził selekcję i hierarchizację informacji, • trafnie i w pełni wykorzystał materiał źródłowy** (np. podał informacje pochodzące ze źródeł, odwołał się do źródeł) • sformułował wnioski oraz podsumował rozważania.
------------------------	---

Poziom 3 (6–8 pkt)	Zdający: - dokonał celowej i trafnej selekcji faktów, świadczącej o zrozumieniu przyczyn sukcesu chrześcijaństwa w państwie rzymskim - w większości poprawnie wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe (np. przyczyny, dla których chrześcijaństwo było atrakcyjne dla społeczeństwa państwa rzymskiego) - przedstawił zagadnienie w ujęciu dynamicznym (np. zwrócił uwagę na ewolucyjny charakter zmiany w pozycji prawnej chrześcijaństwa w cesarstwie rzymskim) - podjął próbę sformułowania wniosków (np. dotyczących przyczyn niechęci wobec chrześcijaństwa w społeczeństwie rzymskim, skutków uzyskania przez chrześcijaństwo statusu religii państwowej) - w większości wykorzystał materiał źródłowy - podjął próbę podsumowania pracy.
Poziom 2 (3–5 pkt)	Zdający: - częściowo przedstawił faktografię, która jest potrzebna do opracowania tematu (np. powstanie chrześcijaństwa, stosunek władz cesarskich wobec chrześcijaństwa) - podjął próbę uporządkowania podanej faktografii - podjął próbę wyjaśnienia związków przyczynowo-skutkowych (np. wskazał przyczyny prześladowania chrześcijan w państwie rzymskim) - podjął próbę wykorzystania załączonych materiałów źródłowych i przywołania ich w tekście pracy.
Poziom 1 (1–2 pkt)	Zdający: - w kilku/kilkunastu zdaniach odniósł się do tematu - podał kilka faktów związanych z tematem, zwykle bez wskazywania związków między nimi (np. narodziny chrześcijaństwa w I w. n.e. w Palestynie, równouprawnienie chrześcijaństwa z innymi religiami w 313 r., prześladowanie chrześcijan) - w stopniu niezadowalającym przeprowadził selekcję i hierarchizację podanych informacji - poprawnie umieścił rozważania w czasie i przestrzeni - w stopniu niezadowalającym odniósł się do źródeł*.

* Zdający podaje informacje, których pochodzenie wskazuje, że są ze źródeł/źródła, powołuje się na informacje/dane występujące w konkretnym źródle, powołuje się na autora źródła.

** Zdający nie może uzyskać punktów z IV poziomu, jeżeli nie odniósł się do materiałów źródłowych.

Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi egzaminator uwzględniał również poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Przykładowa realizacja zadania

Chrześcijaństwo narodziło się w I w. n.e. na obszarze Palestyny, która od połowy I w. p.n.e. znajdowała się pod panowaniem Rzymu. Było religią monoteistyczną wyrosłą na fundamencie judaizmu i silnie związaną w okresie działalności pierwszych apostołów ze środowiskiem żydowskim. Pojawienie się uniwersalistycznego nurtu w chrześcijaństwie – w dużej mierze za sprawą Pawła z Tarsu – skutkowało jego otwarciem dla każdego, niezależnie od przynależności etnicznej i dotychczas wyznawanej religii. Początkowo chrześcijaństwo upowszechniało się głównie we wschodniej, hellenistycznej części państwa

rzymskiego, lecz z czasem zaczęło znajdować wyznawców także w jego zachodniej części. U schyłku III w. (mapa) największe skupiska wyznawców tej religii znajdowały się w Azji Mniejszej, Syrii, w mieście Rzym, w Egipcie i w północnej Afryce, a także w południowej Hiszpanii i w Galii.

Religia chrześcijańska pierwszych wieków opierała się na gminie – wspólnocie wyznawców kierowanej przez biskupa. Rozwijała się głównie w miastach. W Cesarstwie Rzymskim, aż do połowy III w. rzadko prześladowano chrześcijan z inicjatywy władz rzymskich. Represje raczej miały charakter lokalny. Prześladowania zorganizowane w połowie I w. n.e. przez cesarza Nerona można uznać za wydarzenie wyjątkowe. Zasadnicze powody, dla których do niego doszło przedstawił w swych „Rocznikach” rzymski historyk Tacyt. Z tekstu jednoznacznie wynika, że prześladowania te Neron zorganizował po to, by uspokoić lud rzymski, który posądził go o wydanie rozkazu podpalenia stolicy. Obawiając się gniewu ludu, cesarz postanowił wskazać innego winnego i wybrał chrześcijan. Z tekstu dowiadujemy się, dlaczego Neron zrzucił winę właśnie na chrześcijan. Tacyt napisał wprost, że chrześcijanie byli tymi, których powszechnie w Rzymie nienawidzono. W tym miejscu nasuwa się pytanie o powód tej nienawiści. Odpowiedzi należy szukać w stosunku chrześcijan do tradycyjnych wierzeń i kultów. Chrześcijanie całkowicie je odrzucali. Tymczasem w przekonaniu Rzymian jedynie skrupulatne wypełnianie obrzędów religijnych zapewniało przychylność bogów. Jakiegokolwiek uchybienia w obrzędach mogły spowodować ich gniew. Odmawiając oddawania czci bogom, chrześcijanie narażali całą wspólnotę. Dlatego w czasie prześladowań zorganizowanych przez Nerona oskarżano ich o to, że są wrogami rodzaju ludzkiego. Co więcej chrześcijanie odrzucali też – wprowadzony w czasach Oktawiana Augusta – kult cesarzy. Był to kult państwowy, a więc odmowa jego wypełniania była równoznaczna z nieposłuszeństwem wobec władzy. W ten sposób dość nieoczekiwanie chrześcijanie stawali się w oczach obywateli rzymskich wrogami istniejącego porządku politycznego.

W pierwszych wiekach swego istnienia chrześcijaństwo było więc uważane za siłę wroga państwu i to zarówno przez elitę władzy, jak i przez większość społeczeństwa cesarstwa. Co więc zdecydowało o tym, że u schyłku IV w. – po tym jak cesarz Teodozjusz zakazał w 392 r. kultów pogańskich – chrześcijaństwo stało się religią panującą? Wydaje się, że kluczowe znaczenie miało to, iż właśnie w pierwszych wiekach naszej ery rozpoczął się kryzys tradycyjnego w świecie grecko-rzymskim podejścia do religii. Ludzie zaczęli szukać bliskości bóstwa, jego opieki w życiu na ziemi, a także po śmierci. W parze z potrzebą religii zapewniającej osobisty kontakt z bóstwem szła wyraźna tendencja do monoteizmu. Przejawiała się ona w tym, że wśród różnych grup wyznawców zaczęto poszczególnych bogów uważać za najważniejszych, a inni bogowie z nimi się zlewali. Zjawisko to określane jest mianem synkretyzmu.

Kryzys tradycyjnej religijności był widoczny już w II w., a w III w. pogłębiły go problemy wewnętrzne i zewnętrzne, jakich doświadczyło cesarstwo. W tej sytuacji wiele osób zwracało się właśnie ku chrześcijaństwu. Rosnąca liczba konwersji na chrześcijaństwo także wśród członków elit cesarstwa pokazała siłę tej religii, jej atrakcyjność. To wywołało niepokój rządzących oraz grup społeczeństwa przywiązanych do tradycji. W rosnącej popularności chrześcijaństwa widzieli oni zagrożenie istniejącego ładu. W konsekwencji w połowie III w. cesarz wydał edykt, na mocy którego rozpoczęto prześladowania chrześcijan. Obliczone na likwidację chrześcijaństwa prześladowania nie przyniosły oczekiwanego rezultatu. Po ich zakończeniu wręcz wzrosła liczba konwersji. Powodem było to, że nauka chrześcijańska w istocie była odpowiedzią na potrzeby duchowe ówczesnych ludzi, a przynależność do kościołów, które spełniały także ważne funkcje społeczne, jak np. pomoc biednym, dawała ich członkom poczucie bezpieczeństwa. W efekcie w drugiej połowie III w. chrześcijaństwo na obszarze imperium rozwijało się bardzo dynamicznie. Widać to na mapie załączonej jako źródło C w materiałach do tematu. Mapa pokazuje gęstość

występowania kościołów chrześcijańskich na terenie państwa rzymskiego. Widać, że chrześcijaństwo swoim zasięgiem objęło przede wszystkim obszary wschodniej części basenu Morza Śródziemnego.

Próbę zahamowania tego procesu podjął cesarz Dioklecjan, który w 303 r. zarządził kolejne prześladowania. Trwały one osiem lat. Zostały odwołane w 311 r. i – jak się okazało – zakończyły się fiaskiem. Chrześcijaństwa nie udało się wykorzenić i w roku 313 cesarze Konstantyn Wielki i Licyniusz wydali w Mediolanie edykt. W materiałach przytoczono jego fragment, w którym jest mowa o tym, że cesarze uznają chrześcijaństwo za religię legalną na obszarze imperium. Z fragmentu tego wynika, że edykt mediolański zrównywał chrześcijaństwo z innymi religiami. W praktyce jednak chrześcijaństwo stawало się religią dominującą. Skłaniał się ku niej sam cesarz Konstantyn Wielki. On też uznał siebie za zwierzchnika Kościoła. W 325 r. sam zwołał do Nicei pierwszy sobór powszechny – czyli zgromadzenie wszystkich biskupów – i przewodził jego obradom. Podczas soboru w Nicei ustalono podstawy doktryny chrześcijańskiej. Konstantyn przewodniczył soborowi, będąc jeszcze poganinem. Ostatecznie jednak przyjął chrzest. Opieka cesarska nad chrześcijaństwem oraz przyjęcie chrztu przez samego władcę bardzo podniosło prestiż tej religii w oczach elit i zwykłych mieszkańców Cesarstwa. W konsekwencji w IV w. dawne kultury nie były już w stanie konkurować z wspieranym przez państwo chrześcijaństwem, a próby ich odnowienia kończyły się niepowodzeniem, nawet gdy podejmował je cesarz. Tak było, gdy w połowie IV w. cesarz Julian podjął – pokojowymi metodami – próbę osłabienia chrześcijaństwa i przywrócenia znaczenia religii tradycyjnej. Nie osiągnął zamierzonego celu. Tak oto, mimo prób ograniczenia znaczenia chrześcijaństwa, w IV w. stało się ono religią dominującą, by – po roku 392 – stać się religią panującą.

W okresie od I do IV w. chrześcijaństwo przeszło drogę od małej grupy religijnej, poprzez religię prześladowaną, następnie tolerowaną, do religii panującej. Wydaje się, że istniało kilka przyczyn sukcesu chrześcijaństwa. Pierwsza to przyczyna, którą można nazwać duchową. Pojawienie się chrześcijaństwa zbiegło się w czasie z początkiem kryzysu tradycyjnej religijności. Nauka chrześcijańska odpowiadała nowym potrzebom religijnym ludzi na tyle, że przyjmowali ją mimo konsekwencji, jakie za to groziły. W efekcie u progu IV w. chrześcijaństwo było już w cesarstwie bardzo rozpowszechnione.

Druga przyczyna ma charakter polityczny i ideologiczny. Tradycyjna religia Rzymu przestała spełniać swe kluczowe zadanie religii państwowej, która scala i umacnia wspólnotę. Pojawiła się więc potrzeba nowej religii, która angażowałaby emocjonalnie wyznawców, a jednocześnie mogła pełnić funkcję religii państwowej. W III w. dużą popularnością, szczególnie wśród żołnierzy, cieszył się kult Słońca Niezwyciężonego i był wspierany przez niektórych cesarzy. Także inne kultury zyskiwały wyznawców. Jednak to chrześcijaństwo okazało się zdolne do przyciągania wyznawców z różnych grup społecznych, a więc oddziaływało na całe społeczeństwo. Chrześcijańskie wspólnoty wiernych były silne wewnętrznie, dobrze zorganizowane. Zjednoczenie ich w jeden Kościół podporządkowany władcy mogło uczynić z chrześcijaństwa religię, która przejęłaby ważną dla państwa funkcję, którą wcześniej spełniała religia tradycyjna.

Atuty chrześcijaństwa dostrzegł Konstantyn Wielki i dlatego podjął skuteczne działania na rzecz uporządkowania i ujednolicenia doktryny oraz podporządkowania sobie Kościoła. Jego następcy kontynuowali tę politykę. Wydaje się więc, że uzasadniony jest wniosek, iż chrześcijaństwo u schyłku IV w. zostało uznane za religię panującą w cesarstwie rzymskim, gdyż było jedyną w tym czasie religią, która – przy akceptacji społeczeństwa – wzmacniała państwo zarówno ideowo, jak i instytucjonalnie. Ideowo, gdyż Kościół uznawał, że władza cesarza pochodzi od Boga. Instytucjonalnie, ponieważ po tym jak chrześcijaństwo zostało zalegalizowane, struktury organizacyjne Kościoła zaczęły upodabniać się do struktur państwa. Przyjęły formę hierarchiczną, czyli biskupi miast będących stolicami prowincji zyskali władzę zwierzchnią nad biskupami pozostałych miast. Biskupów zasiadających

w stolicach prowincji zaczęto nazywać metropolitami, z czasem – arcybiskupami. Największym szacunkiem cieszyli się biskup Konstantynopola i – oczywiście – biskup Rzymu.

Zorganizowany według schematu administracji państwowej Kościół stał się na tyle silną instytucją, że po upadku cesarstwa rzymskiego na zachodzie był zdolny przynajmniej częściowo zachować jego tradycje. Dzięki temu w okresie kształtowania się państw barbarzyńskich w Europie to właśnie Kościół ocalił wiele z dawnego dziedzictwa Rzymu: między innymi zachował jego język – łacinę. W ten sposób Kościół okazał się najtrwalszą instytucją antyku, która przetrwała aż do naszych czasów.

Poziom wykonania zadania

Liczba uzyskanych punktów: 12

Zawartość merytoryczna: poziom IV

Zdający określił złożoność procesu upowszechniania się religii chrześcijańskiej w państwie rzymskim, ukazując różne jego aspekty. Poprawnie wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe opisując czynniki wpływające na upowszechnianie się chrześcijaństwa i podając przyczyny nieskuteczności walki z chrześcijaństwem w starożytnym Rzymie. Selekcję i hierarchizację informacji przeprowadził poprawnie. Materiał źródłowy wykorzystał trafnie i w pełni. Poprawnie sformułował wnioski oraz podsumował swoje rozważania.

Temat 2. Scharakteryzuj pozycję króla w monarchii stanowej w Polsce w XIV–XV w.

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	II.5.2. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Zdający porównuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce i w zachodniej Europie. II.7.2. Polska w XIV–XV w. Zdający charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich.

Kryteria oceniania

Poziom IV (9–12 pkt)	Zdający: - wyjaśnił złożoność procesu kształtowania się monarchii stanowej, ukazując różne jego aspekty (np. wskazał na specyficzne cechy monarchii stanowej w Polsce, z uwzględnieniem zmian w zakresie władzy królewskiej, wyjaśnił pojęcie Korony Królestwa Polskiego) - poprawnie przeprowadził selekcję i hierarchizację informacji - poprawnie wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe (np. wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na ukształtowanie się monarchii stanowej, skutki uzyskania przez szlachtę znaczącej pozycji politycznej w państwie) - sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.
-------------------------	--

Poziom III (6–8 pkt)	Zdający: - dokonał celowej i właściwej selekcji faktów, świadczącej o rozumieniu procesu kształtowania się monarchii stanowej - w większości poprawnie ukazał związki przyczynowo-skutkowe (np. dostrzegł zależność między rozwojem przywilejów a zakresem władzy monarszej, wskazał czynniki wpływające na ograniczenie władzy monarszej) - przedstawił omawiane zagadnienia w ujęciu dynamicznym, uwzględniając ewolucyjny charakter zmiany w pozycji króla w społeczeństwie stanowym - podjął próbę sformułowania wniosków (np. dotyczących znaczenia wydawanych przywilejów w kształtowaniu się monarchii stanowej, znaczenia ograniczenia władzy królewskiej dla funkcjonowania monarchii stanowej) - podjął próbę oceny.
Poziom II (3–5 pkt)	Zdający: - częściowo przedstawił faktografię, która jest potrzebna do opracowania tematu (np. wymienił niektóre przywileje stanowe wydane przez władców polskich, wspomniał o okolicznościach ich wydania, zwrócił uwagę na ich następstwa dla sprawowania władzy królewskiej) - podjął próbę uporządkowania podanej faktografii - podjął próbę wyjaśnienia związków przyczynowo skutkowych - podjął próbę odniesienia się do tematu wypracowania (np. poprzez próbę scharakteryzowania monarchii stanowej, przedstawienia podziału stanowego społeczeństwa).
Poziom I (1–2 pkt)	Zdający: - w kilku/kilkunastu zdaniach odniósł się do tematu - podał kilka faktów związanych z tematem, zwykle bez wskazywania związków między nimi (np. wymienił niektóre przywileje wydane w XIV i XV w.) - w stopniu niezadowalającym przeprowadził selekcję i hierarchizację podanych informacji - poprawnie umieścił rozważania w czasie i w przestrzeni.

Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi egzaminator uwzględniał również poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Przykładowa realizacja zadania

Okres rozbicia dzielnicowego skończył się w Polsce w początkach XIV wieku wraz z objęciem tronu przez Władysława Łokietka. Jego koronacja w 1320 r. jest uznawana za symboliczny początek odnowionego Królestwa Polskiego. Państwo to było z natury rzeczy zupełnie innym tworem politycznym i społecznym niż monarchia pierwszych Piastów. Monarchia ostatnich Piastów – podobnie jak w innych krajach europejskich – opierała się na podziale stanowym społeczeństwa. Z punktu widzenia organizacji państwa najwyższą władzę sprawował król, lecz jego władza była ograniczona prawami stanów. Z drugiej strony zauważmy, że konieczność liczenia się z reprezentacją uprzywilejowanych stanów nie oznaczała słabości władzy monarchy. Wystarczy wymienić przykłady Filipa IV Pięknego we Francji czy Kazimierza Wielkiego w Polsce.

Właśnie za panowania Kazimierza Wielkiego ukształtowała się w Polsce monarchia stanowa. Jej prawno-ustrojowym wyrazem było wprowadzenie pojęcia Korony Królestwa

Polskiego. Wyrażało ono nowe podejście do instytucji państwa. Z pojęciem Korony Królestwa wiązało się oddzielenie państwa od osoby monarchy, a więc odejście od przyjętej we wcześniejszych stuleciach zasady, zgodnie z którą państwo uważane było za własność władcy, czyli od monarchii patrymonialnej. Korona Królestwa symbolizowała państwo suwerenne i niepodzielne terytorialnie. To sprzyjało zacieśnianiu trwałych więzi między poszczególnymi prowincjami, tworzeniu urzędów centralnych, a także kształtowaniu się reprezentacji stanów. Pojęcie Korony Królestwa stosowane było u schyłku średniowiecza w wielu państwach europejskich. Stanowiło ono dorobek ówczesnego prawa europejskiego.

Pierwszym władcą państwa polskiego rozumianego już jako Korona Królestwa był Kazimierz Wielki (1333–1370). I choć nie był on – jak jego przodkowie z czasów monarchii patrymonialnej – właścicielem państwa, to dysponował pełnią władzy państwowej. To on decydował o wewnętrznej i międzynarodowej polityce państwa. Był dowódcą armii i zwierzchnikiem administracji państwowej, którą sam stworzył i która w jego imieniu zarządzała państwem. W terenie – w poszczególnych ziemiach – najważniejszym urzędem stał się urząd starosty. Starostowie byli wyposażeni w szerokie uprawnienia administracyjne i sądowe. Za panowania Kazimierza Wielkiego wykształciły się główne urzędy centralne: urząd kanclerza, podkanclerza, marszałka i podskarbiego. W ważnych sprawach państwowych Kazimierz Wielki prawdopodobnie zasięgał opinii rady królewskiej, jednak nie miała ona jeszcze prawnie ustalonego składu. Król rzadko zasięgał rady reprezentacji stanów królestwa, czyli rzadko zwoływał zjazdy (wiece) ogólnopaństwowe rycerstwa. Za jego panowania wzmocniła się natomiast pozycja zjazdów prowincjonalnych, wspólnie z którymi Kazimierz dokonał kodyfikacji praw – osobno dla Małopolski i dla Wielkopolski.

W Polsce XIV–XV w. ukształtowały się cztery stany: rycerstwo-szlachta, duchowieństwo, mieszczaństwo i stan chłopski. Duchowieństwo oraz rycerstwo-szlachta należały do stanów uprzywilejowanych. Proces różnicowania się stanów, czyli wyodrębniania się grup o odmiennym położeniu prawnym, rozpoczął się w okresie rozbicia dzielnicowego. Szczególną rolę w formowaniu się stanów pełniły przywileje immunitetowe, które książęta dzielnicowi nadawali instytucjom kościelnym i poszczególnym możnym i rycerzom. Najwcześniejsze przywileje dla Kościoła obejmowały zwolnienia dóbr duchownych z płacenia podatków, przekazywanie ich pod jurysdykcję sądów kościelnych, a także przyznawanie wolności w obsadzie stanowisk kościelnych. Przywileje na rzecz rycerstwa dotyczyły zwolnień z obowiązku uiszczania danin na rzecz księcia i przekazywania przez księcia prawa sądenia poddanych.

Na wyodrębnienie się stanu mieszczańskiego i chłopskiego istotnie wpłynęły wydawane już przez książąt dzielnicowych przywileje lokacyjne. Na ich podstawie miasta i wsie uzyskiwały zgodę na posługiwanie się odrębnym prawem, powszechnie zwanym prawem niemieckim. Kazimierz Wielki umacniał gospodarczą pozycję miast, np. przez nadawanie poszczególnym z nich prawa składu, czy objęcie ich przymusem drożnym. Czynił to, gdyż mieszczaństwo uważał za stan ważny dla pomyślnego funkcjonowania państwa. Warunki korzystne dla gospodarczego rozwoju miast i politycznej pozycji mieszczaństwa utrzymały się do połowy XV. W drugiej połowie XV w. miasta utraciły uprawnienia polityczne. Jedną z ważniejszych przyczyn tej niekorzystnej dla mieszczan zmiany było uzyskanie przywilejów przez szlachtę, które zapewniły jej przewagę polityczną nad mieszczaństwem i ograniczyły rozwój miast w Polsce.

Równowaga polityczna w państwie, której – jak się wydaje – pilnował Kazimierz Wielki, została zachwiana po jego śmierci. Był to niewątpliwie skutek wygaśnięcia dynastii Piastów i wstrząsu politycznego, jakim było przejęcie władzy przez Ludwika Węgierskiego. W okresie panowania Andegawenów i pierwszych Jagiellonów wprowadzono najważniejsze – z punktu widzenia funkcjonowania państwa – przywileje obejmujące cały stan szlachecki, czyli przywileje generalne. Stały się one podstawą przebudowy ustroju politycznego Polski. Przywileje generalne wydawane były przez królów, gdy chcieli oni uzyskać zgodę ogółu

rycerstwa-szlachty na realizację swych zamierzeń politycznych. Za przykład posłużyć może nadanie przywileju koszyckiego (1374). Król Ludwik Węgierski wydał go, by uzyskać akceptację polskiego rycerstwa dla swych planów dynastycznych. Ustanawiał w nim między innymi zmniejszenie obciążeń podatkowych szlachty. Uprzywilejowanie podatkowe szlachty było powszechne w całej Europie i nie w tym należy upatrywać wyjątkowości pozycji politycznej szlachty w Polsce. Tę szlachta polska zyskała za panowania dynastii Jagiellonów i było to skutkiem zmiany zasad obejmowania polskiego tronu.

Obowiązująca za Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego i Jadwigi Andegaweńskiej zasada dziedziczności tronu nie stanowiła wystarczającej podstawy do objęcia panowania przez Władysława Jagiełłę i jego potomków. Jagiełło był królem wybranym przez radę królewską, a elekcję potwierdził sejm w Lublinie (1386). Objęcie tronu przez jednego z synów Władysława Jagiełły wymagało uzyskania zgody szlachty i skutkowało wydaniem dla niej przywileju (jedlnieńsko-krakowskiego – 1430 i 1433), który zagwarantował szlachcie nietykalność osobistą. Z kolei przywileje, które szlachta uzyskała od Kazimierza Jagiellończyka, były konsekwencją zaangażowania się króla w wojnę z zakonem krzyżackim (wojna trzynastoletnia). W przywileju cerekwicko-nieszawskim (1454) monarcha zobowiązywał się do tego, że nie zwoła pospolitego ruszenia ani nie nałoży nowych podatków bez uzyskania zgody sejmików ziemskich. Charakterystyczne dla XV w. rozszerzanie przez monarchów przywilejów dla szlachty dowodzi dużej aktywizacji politycznej stanu szlacheckiego. Rosło znaczenie sejmików ziemskich. I te właśnie zjazdy stały się szczególnie trwałą instytucją życia społecznego i politycznego. Z czasem ukształtowała się praktyka zjazdów przedstawicieli sejmików w czasie i miejscu wyznaczonym przez króla. Pierwszy zjazd przedstawicieli sejmików wraz z senatorami w roku 1493 w Piotrkowie jest uważany za moment narodzin polskiego sejmu.

Należy zauważyć, że do końca XV w. władza monarchy w Polsce nie została uszczuplona. Przywileje wydane przez kolejnych władców ograniczyły co prawda swobodę nakładania podatków na szlachtę i odebrały królowi prawo nieskrępowanego wyznaczania następcy, ale szlachta nie miała w tym czasie bynajmniej zamiaru powoływać na tron polski kogokolwiek spoza dynastii Jagiellonów. Nawet bezpotomna śmierć Władysława Warneńczyka nie zmieniła tego stanu rzeczy i na polskim tronie zasiadł brat poległego króla – Kazimierz Jagiellończyk. Będąc już królem, Kazimierz Jagiellończyk, przymuszony okolicznościami, wydał przywilej cerekwicko-nieszawski, ale z całą pewnością był silnym władcą.

W XIV–XV w. władzę królewską ograniczały nie tylko przywileje, lecz także statuty, których znaczenie szczególnie wzrosło od XV w. W czasach Kazimierza Wielkiego statuty wydano odrębnie dla Wielkopolski i Małopolski. Ujednolicony zbiór statutów małopolskich i wielkopolskich o zasięgu ogólnopolskim zredagowano na początku XV w. Począwszy od Władysława Warneńczyka (1434–1444) monarcha przez przysięgę koronacyjną zobowiązywał się do przestrzegania wszystkich dotychczasowych praw (statutów, konstytucji sejmowych, przywilejów, praw odrębnych stanów itd.). Potwierdzenie praw dowodziło ich nadrzędności w stosunku do decyzji monarchy i tego, że panujący nie stał ponad prawem. Prawo wspólne i jednolite dla całego państwa, w zakresie prawa publicznego, odnosiło się zasadniczo do wszystkich stanów. W części obejmującej prawo sądowe dotyczyło tylko szlachty. Pozostałe stany objęte były własnym odrębnym prawem stanowym.

W XIV–XV w. ukształtowała się w Polsce monarchia stanowa. Władza królewska pomimo ograniczeń związanych z wpływem możnowładztwa i rozwojem przywilejów stanowych, zachowała wyraźną przewagę i jej zakres był dość rozległy. Nadrzędność prawa w państwie wyznaczała granice działań monarchy, ale w praktyce panujący królowie nie zawsze respektowali prawo. Zależało to od osobowości monarchy, nie rezygnowali także z prowadzenia samodzielnej polityki. Szlachta nie miała jeszcze decydującego wpływu na sprawy państwa, ale miała możliwość współdziałania z monarchą i możnowładztwem

w rządzeniu krajem. Pod koniec XV w. szlachta stała się znaczącą siłą polityczną w państwie. Rozwój wydarzeń politycznych w następnym stuleciu doprowadził do ukształtowania się ustroju państwa, który z czasem zaczęto nazywać demokracją szlachecką. Jedną z jej cech charakterystycznych była słabnąca z upływem dziesięcioleci rola monarchy. Oskarżanie kolejnych panujących o dążenia do *absolutum dominium* doprowadziło do tego, że król stał się „honorowym przewodniczącym” Rzeczypospolitej.

Poziom wykonania zadania

Liczba uzyskanych punktów: 12

Zawartość merytoryczna: poziom IV

Zdający wyjaśnił złożoność procesu kształtowania się monarchii stanowej, ukazując różne jego aspekty. Wskazał specyficzne cechy monarchii stanowej w Polsce, z uwzględnieniem zmian w zakresie władzy królewskiej i wyjaśnił pojęcie Korony Królestwa Polskiego. Przeprowadził poprawnie selekcję i hierarchizację informacji wykorzystanych w pracy. Związki przyczynowo-skutkowe wyjaśnił poprawnie. Sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.

Temat 3. Wyjaśnij rolę Polski w przeniesieniu wzorców cywilizacji zachodniej na obszary ruskie i litewskie w XVI–XVII w.

III. Tworzenie narracji historycznej Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	III.3.5. Rzeczpospolita w okresie renesansu i demokracji szlacheckiej. Zdający ocenia kulturową rolę Polski w przeniesieniu wzorców cywilizacji zachodniej na obszary ruskie i litewskie. III.3.6. Rzeczpospolita w okresie renesansu i demokracji szlacheckiej. Zdający ocenia sytuację wyznaniową na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI w., w tym tolerancję wyznaniową oraz unię brzeską. III.4.5. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVII w. Ustrój, społeczeństwo, kultura. Zdający ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim oraz synchronizuje najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w XVII w. z wydarzeniami europejskimi.
--	--

Kryteria oceniania

Poziom IV (9–12 pkt)	Zdający: • wyjaśnił złożoność procesu oddziaływania cywilizacji zachodniej na ziemie ruskie i litewskie w XVI–XVII w., ukazując jego różne aspekty (np. wskazał na różne cechy przemian na ziemiach ruskich i litewskich w okresie od unii w Lublinie i w II połowie XVI i w XVII w., uwzględniając specyficzne czynniki świadczące o zbliżeniu z kulturą zachodnią: Kościół katolicki, Kościół unicki, gospodarka, elity, kultura) • poprawnie przeprowadził selekcję i hierarchizację informacji • poprawnie wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe (np. wpływ unii polsko-litewskiej na przesuwanie się zachodniej granicy cywilizacyjnej na ziemie ruskie i litewskie, skutki przyjęcia katolicyzmu przez Wielkie Księstwo Litewskie, przyczyny polonizacji elit politycznych i intelektualnych) • sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.
Poziom III (6–8 pkt)	Zdający: • dokonał celowej i właściwej selekcji faktów, świadczącej o rozumieniu procesu oddziaływania cywilizacji zachodniej na ziemie ruskie i litewskie w XVI–XVII w. • w większości poprawnie ukazał związki przyczynowo-skutkowe (np. zależność między istnieniem wspólnego państwa Korony Polskiej z Wielkim Księstwem Litewskim a charakterem przemian zachodzących w różnych dziedzinach życia politycznego, gospodarczego i społeczno-kulturowego) • przedstawił wybrane aspekty procesu oddziaływania cywilizacji zachodniej na ziemie ruskie i litewskie w ujęciu dynamicznym • podjął próbę sformułowania wniosków (np. dotyczących roli Polski w przenoszeniu wzorców cywilizacji zachodniej na ziemie ruskie i litewskie) • podjął próbę oceny.
Poziom II (3–5 pkt)	Zdający: • częściowo przedstawił faktografię, która jest potrzebna do opracowania tematu (np. uwzględnił unię w Lublinie i chrystianizację Litwy, wspomniął o napływie ludności z Korony na ziemie litewskie i ruskie, zwrócił uwagę na podobieństwa w ustroju politycznym i gospodarczym, wskazał na rolę Kościoła katolickiego w upowszechnianiu wzorców zachodnich) • podjął próbę uporządkowania podanej faktografii • podjął próbę wyjaśnienia związków przyczynowo-skutkowych • podjął próbę odniesienia się do tematu wypracowania (np. poprzez próbę analizy wybranych czynników świadczących o wpływach zachodnich na ziemiach ruskich i litewskich).

Poziom I (1–2 pkt)	Zdający: • w kilku/kilkunastu zdaniach odniósł się do tematu • podał kilka faktów związanych z tematem, zwykle bez wskazywania związków między nimi (np. wymienił unię w Lublinie, przyjęcie katolicyzmu przez państwo litewskie, włączenie ziem ruskich do Korony) • w stopniu niezadowalającym przeprowadził selekcję i hierarchizację podanych informacji • poprawnie umieścił rozważania w czasie i w przestrzeni.
-----------------------	--

Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi egzaminator uwzględniał również poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Przykładowa realizacja zadania

Unie Królestwa Polskiego z Wielkim Księstwem Litewskim, poczynając od aktu w Krewie (1385), a kończąc na unii w Lublinie (1569), miały zasadnicze znaczenie dla związania obszarów litewskich i ruskich z kręgiem cywilizacji zachodnioeuropejskiej. Decyzja wielkiego księcia o zawarciu związku politycznego z Koroną Królestwa Polskiego przyniosła istotne zmiany w funkcjonowaniu państwa litewskiego, które – poczynając od religii – stopniowo obejmowały ustrój polityczny, społeczno-gospodarczy, kulturę i język.

Wielkie Księstwo Litewskie, które pod koniec XIV w. rozpoczęło swą integrację z Koroną, składało się w większości z ziem ruskich, które stanowiły jego rozleglejszą część w porównaniu z etnicznym terytorium litewskim. Do Królestwa Polskiego należały zaś przyłączone w XIV–XV w. Ruś Czerwona i Podole. Pozostałe obszary ruskie (Wołyń i Ukrainę), które znajdowały się pod panowaniem władców litewskich, inkorporowano do Korony (1569) w czasie zmagania o unię lubelską.

Po przyjęciu chrześcijaństwa łacińskiego przez Wielkie Księstwo Litewskie Kościół katolicki stosunkowo szybko umocnił się na ziemiach etnicznie litewskich. Na terytoria ruskie katolicyzm wkraczał powoli. Do połowy XVI w. Kościół prawosławny utrzymał swą mocną pozycję, ze względu na to, że Rusini stanowili zdecydowaną większość mieszkańców kraju, a wśród jego protektorów znajdowała się liczna szlachta i magnateria ruska. W XVI w. w Wielkim Księstwie Litewskim rozpowszechniły się wyznania reformowane, dysponujące własnymi drukarniami i szkolnictwem. W tym czasie wpływy zachodnie nie tylko objęły sferę wyznań, lecz także dotyczyły języka, literatury i kultury materialnej. W starciu z wyznaniem Reformacji znaczącą rolę odegrali jezuici. Wśród zakładanych kolegiów wyróżniała się Akademia Wileńska, w której zatrudniano licznych nauczycieli z Korony i krajów europejskich. Po wojnach XVII w. Kościół katolicki stopniowo zyskiwał na znaczeniu za sprawą rosnącej liczby parafii, klasztorów i szkół jezuickich. Poważny wkład w budowanie więzi cywilizacyjnej z Zachodem wniósł Kościół unicki, z oporami wprowadzany po zawarciu unii między Kościołem rzymskokatolickim a prawosławnym w Brześciu nad Bugiem (1596). Kościół unicki, po osłabieniu w czasie wojen z Kozakami i państwem moskiewskim stopniowo rozszerzył swe wpływy pod koniec XVII w., co wiązało się ze znacznym zmniejszeniem liczby wyznawców Kościoła prawosławnego. Umocnienie się Kościoła unickiego prowadziło do głębszego wpływu wzorców zachodnich na społeczeństwo ruskie.

Od XV w. rozpowszechniał się w Wielkim Księstwie Litewskim język łaciński. Od połowy XVI w. umacniała się pozycja języka polskiego, w którym drukowano większość książek popularyzujących osiągnięcia humanizmu i reformacji. W języku polskim prowadzono obrady sejmów i sejmików. Pod koniec XVII w. stał się on językiem

urzędowym. Upowszechnianiu się języka polskiego sprzyjał napływ ludności z Korony. Byli to osadnicy, duchowni, urzędnicy, pisarze, drukarze, wydawcy czy kupcy.

Od drugiej połowy XVI w. do końca XVII w. powstawały liczne biblioteki klasztorne na czele z jezuicką w Wilnie oraz wzorem Zachodu własne księgozbiory tworzyli członkowie elit politycznych i kulturalnych. Książki sprowadzano z Korony i krajów europejskich. Wśród rodów książęcych i magnackich, podobnie jak w Koronie, upowszechniło się studiowanie na zachodnich uniwersytetach i organizowanie podróży (np. szkolnych, turystycznych) do Korony i państw zachodnich. Europeizacja była czynnikiem o znaczeniu zasadniczym dla zbliżenia polskich, litewskich i ruskich elit politycznych i kulturalnych Rzeczypospolitej.

Bezpośrednim skutkiem powiązań politycznych Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną było przeprowadzenie reformy rolnej zwanej pomiarą włóczną, która polegała na komasacji i przemierzaniu wszystkich ziem uprawnych na włóki (miara ziemi). Reforma włóczna od drugiej połowy XVI w. przeprowadzana była w dobrach wielkksiążęcych, a potem w majątkach magnackich i szlacheckich. Unormowano i ujednolicono również powinności chłopskie oraz podatki. Reforma przyczyniła się do rozwoju gospodarki folwarcznej i wzrostu eksportu artykułów rolnych z ziem litewskich i ruskich na zachód.

Niedługo po zawarciu unii w Krewie wielki książę litewski Władysław Jagiełło nadał stolicy swego państwa – Wilnu – prawo magdeburskie. Była to pierwsza lokacja miasta na prawie niemieckim w Wielkim Księstwie Litewskim. Inne miasta otrzymywały je stopniowo w XV i XVI w. W drugiej połowie XVI w. w Wielkim Księstwie przeprowadzono na wzór polski reformę sądownictwa. W przypadku kodyfikacji prawa (Statuty Litewskie) sięgano do doświadczeń polskich, ale przede wszystkim opierano się na prawie rzymskim i prawie dotychczas obowiązującym na Litwie i Rusi.

Przemiany kulturowe świadczące o włączaniu się ziem litewsko-ruskich do cywilizacji zachodniej dobrze były widoczne w budownictwie sakralnym i świeckim. Od początku XVI w. najintensywniej przebudowywało się Wilno, które słynęło z kościołów gotyckich. Z budowli renesansowych wyróżniał się pałac wzniesiony przez Zygmunta I, pełniący funkcję siedziby Jagiellonów. W XVII w. pod wpływem baroku powstawały wielkie rezydencje magnackie, np. zamek Radziwiłłów w Nieświeżu, oraz liczne kościoły, zespoły klasztorne, świątynie unickie, prawosławne, a także synagogi. Ich budowy podejmowali się architekci, majstrowie, rzemieślnicy, robotnicy pochodzący z ziem koronnych i z krajów europejskich, w tym w szczególności liczni byli artyści włoscy i niemieccy.

Proces przesuwania się zachodniej granicy cywilizacji łacińskiej na ziemie litewskie i ruskie – szczególnie widoczny od XVI w. – był skutkiem unii Wielkiego Księstwa z Koroną i już samo powstanie związku politycznego obu państw zdecydowało o włączeniu tych obszarów w krąg cywilizacji europejskiej. Od XIV w. Polska wywiera pośredni, niemniej potężny, wpływ na charakter i kierunek przemian na ziemiach ruskich i litewskich. W pierwszym rzędzie widoczne były wpływy związane z ekspansją Kościoła katolickiego i napływem duchowieństwa oraz powstawaniem zakonów i szkół. Kolejnym polem wpływów był ustrój i polska kultura polityczna oraz gospodarka. Najlepiej wpływy zachodnie uwidoczniły się w architekturze, sztuce, języku i literaturze.

Od połowy XVI w. proces europeizacji wiązał się z zamianą języka europejskiego łaciny na polski i z jego upowszechnianiem się jako języka kultury wśród wyższych warstw społeczeństwa litewskiego i ruskiego. Język polski w roli nośnika kultury europejskiej zapewniał wejście w krąg kultury łacińskiej i zachodniej. Przenoszenie wzorców zachodnich przebiegało w ramach wspólnego państwa i dokonywało się poprzez Koronę Polską i z ziem polskich lub bezpośrednio z Zachodu. Procesy polonizacyjne na ziemiach litewskich i ruskich, co do ich charakteru stanowią zagadnienie kontrowersyjne w historiografii Litwy, Białorusi i Ukrainy. Nie należy jednak przypisywać polonizacji cech wynaradawiania, ponieważ takie zjawiska jeszcze w XVI i XVII w. się nie narodziły. Są one specyficzne dopiero dla XIX wieku. Zresztą posługiwanie się językiem polskim nie zniwelowało poczucia

litewskiej odrębności politycznej. Jest to widoczne np. w działalności litewskich magnatów. Dzięki europeizacji Litwa stała się najdalej na wschód wysuniętym krajem Zachodu, choć mogła przecież być najbardziej zachodnim z krajów Wschodu.

Poziom wykonania zadania

Liczba uzyskanych punktów: 12

Zawartość merytoryczna: poziom IV

Zdający wyjaśnił złożoność procesu oddziaływania cywilizacji zachodniej na ziemie ruskie i litewskie w XVI–XVII w., ukazując różne jego aspekty. Wskazał cechy przemian tu zachodzących w okresie od unii w Lublinie w II połowie XVI i w XVII w., uwzględniając specyficzne czynniki świadczące o zbliżeniu z kulturą zachodnią. Selekcję i hierarchizację informacji przeprowadził poprawnie. Wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe omawiając wpływ unii polsko-litewskiej na przesuwanie się zachodniej granicy cywilizacyjnej na ziemie ruskie i litewskie. Wskazał skutki przyjęcia katolicyzmu przez Wielkie Księstwo Litewskie i przyczyny polonizacji elit politycznych i intelektualnych. Sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.

Temat 4. Rozważ, jakie czynniki sprzyjały rozwojowi gospodarczemu Stanów Zjednoczonych w II połowie XIX w. W pracy wykorzystaj załączone materiały.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Zdający analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny. III. Tworzenie narracji historycznej. Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	IV.2.1. Europa i Stany Zjednoczone w epoce rewolucji przemysłowej. Zdający charakteryzuje proces uprzemysłowienia państw europejskich i Stanów Zjednoczonych. IV.2.2. Europa i Stany Zjednoczone w epoce rewolucji przemysłowej. Zdający charakteryzuje rozwój terytorialny, gospodarczy oraz przemiany społeczno-kulturowe w Stanach Zjednoczonych w XIX w.
---	--

Kryteria oceniania

Poziom IV (9–12 pkt)	Zdający: • przedstawił rozwój gospodarczy USA w ujęciu dynamicznym, ukazując jego różne aspekty (np. ukazał przemiany w rolnictwie i przemyśle, uwzględniając czynniki terytorialne, demograficzne i napływ imigrantów) • poprawnie przeprowadził selekcję i hierarchizację informacji • poprawnie wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe (np. wpływ rozwoju linii kolejowych, postępu technicznego i polityki państwa na rozwój gospodarki) • właściwie i w pełni wykorzystał materiał źródłowy** (np. podał informacje pochodzące ze źródeł) • sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.
Poziom III (6–8 pkt)	Zdający: • przedstawił rozwój gospodarczy USA w ujęciu dynamicznym, uwzględniając jego charakterystyczne cechy (np. ukazał wzrastającą rolę przemysłu i przejawy postępu technicznego w różnych dziedzinach gospodarki) • w większości poprawnie ukazał związki przyczynowo-skutkowe (np. ukazał rozwój gospodarki USA jako pochodną dokonujących się przemian ludnościowych i terytorialnych) • w większości poprawnie przeprowadził selekcję faktów, wykazując się zrozumieniem ich znaczenia i hierarchii • w większości wykorzystał materiał źródłowy • podjął próbę sformułowania wniosków (np. dotyczących wzrostu znaczenia USA w gospodarce światowej, prowadzonej polityki gospodarczej) • podjął próbę oceny.
Poziom II (3–5 pkt)	Zdający: • przedstawił częściową faktografię potrzebną do realizacji tematu (np. wspomniał o znaczeniu wojny secesyjnej dla dziejów USA, wskazał na rozwój przemysłu, zwrócił uwagę na wpływ wynalazczości na postęp technologiczny) • podjął próbę selekcji i uporządkowania podanej faktografii • podjął próbę wykorzystania materiałów źródłowych i zastosowania ich w tekście pracy.
Poziom I (1–2 pkt)	Zdający: • w kilku/kilkunastu zdaniach odniósł się do tematu • podał kilka faktów związanych z tematem, zwykle bez wskazywania podobieństw/różnic między nimi (np. rozwój terytorialny USA, napływ imigrantów, rozwój przemysłu) • poprawnie umieścił rozważania w czasie i w przestrzeni • w stopniu niezadowalającym odniósł się do źródeł*.

* Zdający podaje informacje, których pochodzenie wskazuje, że są ze źródeł/źródła, powołuje się na informacje/dane występujące w konkretnym źródle, powołuje się na autora źródła.

** Zdający nie może uzyskać punktów z IV poziomu, jeżeli nie odniósł się do materiałów źródłowych.

Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi egzaminator uwzględnił również poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Przykładowa realizacja zadania

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej w XIX wieku przeobraziły się w potęgę gospodarczą. Stało się to widoczne w początkach następnego stulecia, w czasach I wojny światowej. Największe mocarstwa świata, wchodzące w skład bloku państw ententy, zwyciężyły w tej wojnie tylko dzięki pomocy amerykańskiej. Stąd też pytanie o czynniki sprzyjające rozwojowi gospodarki USA wydaje się być jednym z najważniejszych w historii XX stulecia. Odpowiedź na to pytanie jest ważna także dla zrozumienia historii Europy, która straciła swoją pozycję na rzecz USA.

O pozycji gospodarczej Stanów Zjednoczonych w XIX w. zdecydowały różne czynniki, ale najważniejszymi były rozwój przemysłu i rolnictwa, który pozostawał w ścisłym związku z postępowaniem technicznym. W przypadku gospodarki USA jej rozwojowi szczególnie sprzyjały czynniki terytorialne i demograficzne.

W drugiej połowie XIX wieku głębokie zmiany w gospodarce Stanów Zjednoczonych spowodowała wojna secesyjna (1861–1865), w tym przede wszystkim zniesienie niewolnictwa. Skutkiem upadku Południa i zwycięstwa Północy był wybór dominującego modelu gospodarki – wolnorynkowej, opartej na pracy wolnonajemnej, z coraz bardziej znaczącym i rozwijającym się przemysłem. Istotny wpływ na rozwój rolnictwa miał uchwalony przez Kongres w czasie wojny tzw. *Akt o domostwach* (1862), który przewidywał nadanie ziemi osadnikom z możliwością wykupienia jej na własność po minimalnej cenie po upływie 5 lat od osiedlenia się. Prawo to obowiązywało na terytoriach zachodnich i istotnie przyczyniło się do rozwoju osadnictwa.

Liczba mieszkańców Stanów Zjednoczonych gwałtownie wzrastała. Przyczyną tego wzrostu była masowa imigracja do USA. Wśród przybyszów europejskich najwięcej było Irlandczyków, Włochów i Niemców. W grupie imigrantów z Europy Środkowo-Wschodniej około 4 milionów stanowili Polacy. Liczną była emigracja żydowska. Imigranci poszukiwali w USA pracy oraz wolności i tolerancji religijnej. Ameryka stała się symbolem kraju wielkich możliwości, w którym każdy znajdzie swoje miejsce. Przybysze z krajów europejskich żyli w bardzo różnych warunkach, niektórzy nie mieli problemów z przystosowaniem się (Anglicy, Szkoci, Niemcy), dla wielu jednak Ameryka okazała się trudnym wyzwaniem (np. Irlandczycy). Niemniej – w porównaniu z ówczesnymi państwami europejskimi – Stany Zjednoczone dawały szansę na podniesienie stopy życiowej i awans społeczny. Stwarzały wiele możliwości dla osób energicznych, utalentowanych, niebojących się ryzyka. Władze amerykańskie dążyły do przekształcenia masy imigrantów w społeczeństwo amerykańskich obywateli. Tego problemu dotyczy ilustracja – karykatura (źródło D) – symbolizująca wyobrażenie Amerykanów o sobie jako narodzie amerykańskim, który powstaje z „wymieszania” w mózdzierzu poszczególnych „składników” – różnych grup etnicznych. Imigranci w garncu wyróżniają się własnym etnicznym ubraniem, ale mają równe prawa. W rezultacie tego symbolicznego „wymieszania” miał powstać nowy obywatel. Proces asymilacji był bardzo trudny i bolesny dla przybyszów. Zjawisko to ilustruje stojący na brzegu mózdzierza imigrant, przedstawiony jako osoba, która protestuje i odmawia asymilacji. Należy dodać, że niektóre grupy etniczne były wykluczone z asymilacji. Dotyczyło to przede wszystkim Indian, wobec których stosowano politykę eksterminacji.

Imigrantów przyciągały słabo zaludnione obszary amerykańskiego Zachodu. Wyjeżdżali tam ludzie poszukujący nowych miejsc do życia i źródeł utrzymania, ale także wyznawcy rozmaitych kultów, którzy chcieli w spokoju praktykować swoją wiarę. Zachód stał się dla nich schronieniem, a ich przybycie zmieniło jałowe ziemie w rolniczą krainę. Do dnia dzisiejszego ziemie tzw. Środkowego Zachodu są głównym obszarem uprawy zbóż w USA. Trud włożony w zagospodarowanie tych ziem stał się częścią amerykańskiej mitologii, a zarazem składnikiem kultury popularnej.

O rozwoju gospodarczym Stanów Zjednoczonych zdecydował rozwój linii kolejowych, które przebiegały przez cały kontynent. Ich dynamiczny rozwój ukazany jest w źródle C. Już w roku 1840 długość linii kolejowych w Stanach Zjednoczonych była dwukrotnie wyższa od długości linii kolejowych w najbardziej uprzemysłowionym państwie świata – Wielkiej Brytanii.

Mapa sieci linii kolejowych w roku 1870 (źródło B) ukazuje jeden z największych problemów rozwoju Stanów Zjednoczonych: trudności z zagospodarowaniem centralnej części kraju. Łatwo zauważyć, że najgęstsza sieć linii kolejowych znajdowała się na wschodnim, atlantyckim wybrzeżu. Im dalej na zachód, tym większe okazywały się problemy z budową linii kolejowych. W roku 1870 tylko jedna linia kolejowa przecinała cały kontynent. Z czasem jednak ich liczba i gęstość będzie wzrastać. Kolej stała się czynnikiem dynamizującym rozwój wewnętrzny kraju. Trasa przebiegu kolei miała wielkie znaczenie. Znane są przypadki porzucania miast i miasteczek, przez które nie przebiegała linia kolejowa, a jednocześnie wznoszenia nowych, położonych w jej pobliżu. Dzięki kolei zwiększyły się możliwości przewożenia masy towarów produkowanych wewnątrz kraju do gęsto zaludnionych okolic położonych na wschodnim wybrzeżu. Ponadto kolej dała dziesiątki tysięcy nowych miejsc pracy oraz zbudowała potęgę spółek kolejowych i majątki rodzin ich właścicieli. Przy okazji można zauważyć, że praca przy budowie linii kolejowych przebiegała w bardzo trudnych warunkach, a konflikty między robotnikami a pracodawcami wybuchały bardzo często. Kolej dała USA nowe możliwości. Nie tylko zapewniła mobilność ludzi, lecz przede wszystkim zdynamizowała transport, czyli przewóz produktów amerykańskiego rolnictwa i przemysłu. Stały się one środkami w walce o pozycję amerykańskiej gospodarki w świecie.

O tempie rozwoju gospodarczego USA świadczy wykres zamieszczony w materiałach źródłowych. Coraz szybsze tempo wzrostu gospodarczego w latach 1869–1914 widoczne jest we wzroście wartości produkcji liczonej w miliardach dolarów. Wzrosła ona sześciokrotnie z 4000 do 24 000 mld dolarów. Porównując te wartości z tempem wzrostu liczby robotników zatrudnionych w przemyśle amerykańskim, widzimy, że wartość produkcji nie jest wprost zależna od liczby zatrudnionych pracowników. Widać z tego, że rozwój przemysłu pozostawał w ścisłym związku z postępem technicznym. Amerykańska wynalazczość przejawiała się we wszystkich dziedzinach gospodarki. Amerykanie poza własnymi wynalazkami wykorzystywali i udoskonalali również innowacje europejskie.

Powstanie potęgi przemysłowej, jaką stały się Stany Zjednoczone, nie byłoby możliwe bez ducha przedsiębiorczości, tak charakterystycznego dla kultury amerykańskiej. Stany Zjednoczone od samego początku swojego istnienia były krajem ludzi samodzielnie żyjących i gospodarujących, często wręcz skazanych na tę samodzielność. Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi gospodarki amerykańskiej było niewątpliwie o wiele więcej. Ekspansji gospodarczej sprzyjały zasoby naturalne kraju, których rabunkowa eksploatacja w XIX w. prowadziła do szybkiego wzbogacania się. Rozwój gospodarczy nie odbywał się bez wpływu państwa. Stworzone zostały sprzyjające warunki do gromadzenia kapitału, który był niezbędny do powstania wielkich inwestycji i tworzenia koncernów oraz banków. Państwo umożliwiało również podbój olbrzymich obszarów i nadzorowało powstawanie sieci kolejowej.

Stany Zjednoczone przeszły wielką przemianę gospodarczą i społeczną w XIX w. Poprzez budowę przemysłu i gromadzenie olbrzymich zasobów materialnych oraz ogromny rozwój i wykorzystanie technologii ukształtowała się silna i dynamicznie rozwijająca się gospodarka. Dwa czynniki były ściśle powiązane z ekspansją gospodarczą USA. Były to wielkie i niezagospodarowane terytoria oraz napływ kilkudziesięciu milionów imigrantów, głównie z Europy. Siłą napędową dla rozwoju gospodarki stanowił postęp techniczny. W drugiej połowie XIX w. USA pojawiły się jako nowa potęga gospodarcza na mapie świata.

Poziom wykonania zadania

Liczba uzyskanych punktów: 12

Zawartość merytoryczna: poziom IV

Zdający przedstawił rozwój gospodarczy USA w ujęciu dynamicznym, ukazując jego różne aspekty. Pokazał przemiany w rolnictwie i przemyśle, uwzględniając czynniki terytorialne, demograficzne i napływ imigrantów. Selekcję i hierarchizację informacji przeprowadził poprawnie. Wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe opisując wpływ rozwoju linii kolejowych, postępu technicznego i polityki państwa na rozwój gospodarki. Właściwie i w pełni wykorzystał materiał źródłowy powołując się na informacje pochodzące ze źródeł. Sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.

Temat 5. Oceń znaczenie *Jesieni Ludów* dla państw Europy Środkowo-Wschodniej.

III. Tworzenie narracji historycznej Zdający tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.	V.12.3. Europa Środkowo-Wschodnia po II wojnie światowej. Zdający charakteryzuje proces uniezależnienia się państw satelickich od ZSRR. V.12.4. Europa Środkowo-Wschodnia po II wojnie światowej. Zdający wyjaśnia przyczyny rozpadu ZSRR i bloku wschodniego. V.12.5. Europa Środkowo-Wschodnia po II wojnie światowej. Zdający opisuje przeobrażenia ustrojowe w państwach Europy Środkowo-Wschodniej i rozpoznaje charakterystyczne cechy procesu dekomunizacji w państwach bloku wschodniego po 1989 r. V.12.6. Europa Środkowo-Wschodnia po II wojnie światowej. Zdający synchronizuje najważniejsze wydarzenia z dziejów świata, Europy Zachodniej i Środkowo-Wschodniej oraz Polski. V.16.1. Polska w latach 1980–1989. Zdający wyjaśnia ideę Solidarności i jej wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce. V.16.3. Polska w latach 1980–1989. Zdający opisuje przyczyny i skutki obrad „Okrągłego Stołu”.
--	--

Kryteria oceniania

Poziom IV (9–12 pkt)	Zdający: • wyjaśnił złożoność wydarzeń Jesieni Ludów, ukazując różne ich aspekty (np. scharakteryzował przebieg wydarzeń, uwzględniając specyfikę każdego kraju oraz odmienne tempo i sposób przeprowadzenia zmiany ustrojowej) • poprawnie przeprowadził selekcję i hierarchizację informacji • poprawnie wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe (np. wpływ wydarzeń w ZSRR w latach 80. na rozpad bloku sowieckiego) • sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.
Poziom III (6–8 pkt)	Zdający: • dokonał celowej i właściwej selekcji faktów, świadczącej o rozumieniu rangi wydarzeń Jesieni Ludów dla rozpadu bloku sowieckiego • w większości poprawnie ukazał związki przyczynowo-skutkowe (np. wpływ wydarzeń w Polsce w 1989 r. na przebieg zmiany ustrojowej w państwach bloku komunistycznego) • przedstawił omawiane zagadnienia w ujęciu dynamicznym, wskazując na ewolucyjny charakter zmiany (np. Polska i Węgry) • podjął próbę sformułowania wniosków (np. dotyczących następstw wydarzeń roku 1989 – pozytywnych i negatywnych) • podjął próbę oceny.
Poziom II (3–5 pkt)	Zdający: • częściowo przedstawił faktografię, która jest potrzebna do opracowania tematu (np. wymienił przykłady kryzysów społeczno-politycznych w bloku państw wschodnich, wspomniał o porozumieniu „Okrągłego Stołu”, roli M. Gorbaczowa i jego reformach w ZSRR) • podjął próbę uporządkowania podanej faktografii • podjął próbę wyjaśnienia związków przyczynowo-skutkowych (np. wpływ opozycji i Kościoła na przebieg zmiany ustrojowej) • podjął próbę odniesienia się do tematu wypracowania (np. poprzez próbę przedstawienia własnej opinii).
Poziom I (1–2 pkt)	Zdający: • w kilku/kilkunastu zdaniach odniósł się do tematu • podał kilka faktów związanych z tematem, zwykle bez wskazywania związków między nimi (np. wymienił państwa Europy Środkowo-Wschodniej, w których nastąpiły wydarzenia Jesieni Ludów, wspomniał o wyborach czerwcowych z 1989 r., o upadku muru berlińskiego) • w stopniu niezadowalającym przeprowadził selekcję i hierarchizację podanych informacji • poprawnie umieścił rozważania w czasie i w przestrzeni.

Przy przyznawaniu punktów na określonym poziomie w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi egzaminator uwzględniał również poprawność językową i stylistyczną oraz estetykę pracy.

Przykładowa realizacja zadania

Wyzwolenie Europy Środkowo-Wschodniej spod dominacji sowieckiej wydaje się jednym z najbardziej doniosłych wydarzeń historii XX wieku. Nazwano te wydarzenia Jesienią Ludów. Nazwa miała się kojarzyć z dziewiętnastowieczną Wiosną Ludów i podkreślać ich historyczny charakter. Upadek systemu komunistycznego zapowiadał zakończenie pewnej epoki. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej, wchodzące w skład bloku sowieckiego, odzyskiwały suwerenność utraconą po II wojnie światowej. Zastanawiając się nad wydarzeniami roku 1989 i ich interpretacją, można wskazać co najmniej trzy cechy charakterystyczne. Po pierwsze, Jesień Ludów jest cezurą, wyraźnie dzielącą dzieje Europy; po drugie, była rewolucją; po trzecie wreszcie, stała się generatorem nowych konfliktów.

Rok 1989 przyniósł ze sobą zmianę tak znaczącą, że bez wątpienia można uznać go za cezurę, przynajmniej dla tej części świata. W roku 1989 okazało się, że system komunistyczny w wersji sowieckiej po prostu się rozpadł. Jednak jego porażka była następstwem długotrwałego procesu. Zapewne przesłanek rozpadu bloku państw komunistycznych można poszukiwać już w wydarzeniach, które towarzyszyły jego powstaniu. Podczas II wojny światowej mocarstwa zachodnie zaakceptowały myśl, że ZSRR będzie po wojnie posiadał swoją strefę wpływów. Zwykle mówi się o „zdradzie jałtańskiej” w odniesieniu do decyzji mocarstw wobec Polski. Wydaje się, że można pojęcie to rozciągnąć na wszystkie państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Kontrola polityczna bloku komunistycznego ze strony ZSRR była poparta kontrolą wojskową, skoro w państwach tych stacjonowały wojska radzieckie. Z czasem powstały instytucjonalne formy przymusowej integracji: Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (1948), a w 1955 r. – Układ Warszawski. Blokiem co kilkanaście lat wstrząsały wybuchy niezadowolenia podbitych społeczeństw. W 1956 r. doszło do krwawo stłumionego powstania na Węgrzech. W latach sześćdziesiątych była to tzw. praska wiosna (1968). Próba budowania „socjalizmu z ludzką twarzą” zakończyła się niepowodzeniem. Do stłumienia buntu w Czechosłowacji wykorzystane zostały wojska Układu Warszawskiego, które wymusiły rezygnację z niebezpiecznych eksperymentów politycznych. Sformułowana w tym czasie tzw. doktryna Breżniewa mówiła o tym, że inne państwa komunistyczne przyjdą z „bratnią pomocą” temu państwu, które zostanie zagrożone wystąpieniami niezadowolonej ludności. Ta komunistyczna nowomowa zawierała w sobie całkiem otwarcie wyrażoną groźbę zbrojnej interwencji.

Najbardziej niespokojnym państwem bloku wschodniego okazała się Polska. Jakkolwiek wydarzenia tzw. Polskiego Października w 1956 r. przebiegały bezkrwawo i doprowadziły do wymiany kierownictwa politycznego partii i państwa, to już czternaście lat później doszło do krwawych starć ulicznych z manifestującymi niezadowolenie stoczniovcami. Grudzień '70 przyniósł nie tylko wymianę ekipy politycznej, lecz także pewne otwarcie Polski na świat. Edward Gierek obiecywał budowę „Drugiej Polski”, poprawę warunków życia, zbudowanie nowoczesnego (choć komunistycznego) państwa. Obietnice nie zostały zrealizowane, a w obliczu represji po stłumieniu wystąpień w Radomiu i Ursusie (1976) narodziła się opozycyjna siła społeczna, w postaci Komitetu Obrony Robotników. Polska była jedynym państwem komunistycznym z istniejącą i prężnie działającą opozycją. Opozycja ta uzyskała wsparcie potężnego sojusznika, jakim był Kościół katolicki, a wybór Karola Wojtyły na papieża zadał komunizmowi potężny cios.

Wydarzenia lat 1980–1981 zdawały się pokazywać, że komunizm jest w odwrocie. Narodziny pierwszego masowego, antykomunistycznego ruchu społecznego (NSZZ „Solidarność”) ujawniły skalę niezadowolenia społecznego. Przywódca „Solidarności” Lech Wałęsa stał się autentycznym bohaterem ludowym. Wprowadzenie stanu wojennego (13 grudnia 1981 r.) pokazało, że komuniści nie są w stanie utrzymać u władzy partii komunistycznej.

W latach osiemdziesiątych trwał stan swoistego pata – władza nie była w stanie zlikwidować podziemnej „Solidarności”, ta zaś nie mogła przejąć władzy. Zresztą w ówczesnych realiach geopolitycznych wydawało się to całkowicie niemożliwe. Sytuacja zmieniła się dopiero w drugiej połowie lat osiemdziesiątych, kiedy to funkcję sekretarza generalnego KC KPZR objął Michaił Gorbaczow. Zdawał on sobie sprawę z trudnej sytuacji ZSRR i chciał dokonać wewnętrznych reform pod hasłem *perestrojki*, czyli przebudowy. Dodatkowo sytuację utrudniała prowadzona od 1979 r. interwencja w Afganistanie, która wzbudzała wielkie niezadowolenie społeczeństwa radzieckiego i osłabiała pozycję ZSRR na arenie międzynarodowej. Reformy Gorbaczowa przyniosły nieoczekiwane konsekwencje. Nie uratowały ZSRR przed upadkiem. Ujawniły jedynie głębię destrukcji społecznej ZSRR oraz odrodziły niepokoje i konflikty społeczne (w tym narodowościowe), które nieoczekiwanie doprowadziły do upadku tego państwa.

W Polsce, dzięki wsparciu Gorbaczowa, grupa młodych, partyjnych polityków (m.in. Leszek Miller i Aleksander Kwaśniewski), skupiona wokół gen. Wojciecha Jaruzelskiego, zaproponowała podjęcie rozmów z opozycją. Po długich przygotowaniach w lutym 1989 r. rozpoczęły się rozmowy „Okrągłego Stołu”, przy którym spotkały się komunistyczny rząd i opozycja. Ustalony tzw. kontrakt Okrągłego Stołu przewidywał między innymi współudział opozycji we władzy poprzez udział w wyborach. Odebyły się one 4 czerwca 1989 r., a ich wynik całkowicie zaskoczył wszystkich. Władza poniosła tak druzgocącą porażkę, że postawiło to pod znakiem zapytania dalsze funkcjonowanie systemu komunistycznego w Polsce. I choć tzw. sejm kontraktowy wybrał gen. Jaruzelskiego na prezydenta państwa, co było jednym z warunków Okrągłego Stołu, to powstanie niekomunistycznego rządu stało się faktem. Rząd ten powstał w sierpniu, a 12 września 1989 r. jego premierem został Tadeusz Mazowiecki.

Wydarzenia w Polsce zapoczątkowały efekt domina. Rozpadał się system – upadły rządy komunistyczne w Czechosłowacji, na Węgrzech, w Bułgarii. W listopadzie 1989 r. upadł mur berliński, a w 1990 r. Niemiecka Republika Demokratyczna przystąpiła do Republiki Federalnej Niemiec. Władze Związku Radzieckiego nie interweniowały, zajęte ratowaniem własnego państwa. Od ZSRR odłączyły się republiki nadbałtyckie, a następnie inne republiki. Pod koniec 1991 r. prezydenci Białorusi, Ukrainy i Rosji ogłosili wystąpienie z ZSRR i utworzenie w to miejsce Wspólnoty Niepodległych Państw. W takiej sytuacji pierwszy (i ostatni) prezydent ZSRR M. Gorbaczow ogłosił likwidację tego państwa.

W rozwoju wydarzeń Jesieni Ludów uderza to, że kraje Europy Środkowo-Wschodniej podążały różnymi drogami do zmiany ustroju, działały też odmienne wewnętrzne czynniki sprawcze. W Polsce i na Węgrzech proces ten miał charakter ewolucyjny. W Rumunii w grudniu 1989 r. społeczeństwo przemocą obaliło reżim N. Ceausescu, ale przejęcie władzy z rąk komunistów odbyło się w sposób łagodny. Wydarzenia w Pradze nazwano wręcz „aksamitną rewolucją”. Każdy kraj miał swą specyfikę, czyli inny komunizm i odmienny przebieg wydarzeń oraz różnicowany udział społeczeństw w oddolnej rewolucji. Skutkowało to różną perspektywą oglądu i oceny znaczenia roku 1989.

Dla państw Europy Środkowo-Wschodniej upadek systemu komunistycznego oznaczał przede wszystkim zmianę ustrojową, budowanie demokracji, pluralizm polityczny i gospodarkę wolnorynkową oraz integrację z Europą Zachodnią. Wszystkie kraje Europy Środkowo-Wschodniej odzyskały niezależność państwową.

Jednocześnie ujawniły się nowe konflikty, w tym przede wszystkim konflikty etniczne. W 1993 r. doszło do rozpadu Czechosłowacji, z której wyodrębniły się dwa państwa – Czechy i Słowacja. Podział dokonał się drogą pokojową. Okazało się, że w niektórych krajach postkomunistycznych upadek dotychczasowego systemu odnowił dawne spory. Ujawniło się to także na terenie dawnego ZSRR. Trudnym problemem okazała się obecność mniejszości rosyjskiej, np. w państwach nadbałtyckich.

Wstrząsającym doświadczeniem dla Europy były konflikty towarzyszące rozpadowi Jugosławii. Jugosławia była państwem komunistycznym, jakkolwiek antyradzieckim. Było to państwo federacyjne, składające się z sześciu republik. Po śmierci twórcy i jednocześnie komunistycznego dyktatora Josipa Broz-Tito (1980) państwo pogrążyło się w konfliktach wewnętrznych. Pod wpływem wydarzeń Jesieni Ludów spotęgowały się nastroje nacjonalistyczne. Po secesji Słowenii i Chorwacji w 1991 r. państwo praktycznie się rozpadło. Doszło do szeregu konfliktów zbrojnych między dawnymi republikami związkowymi, w których głównie angażowała się Serbia. Wojny trwały z przerwami aż do 2006 r., a ich najbardziej dramatyczną fazą było oblężenie Sarajewa przez wojska serbskie. W działaniach zbrojnych wzięło także udział NATO, dążące do wymuszenia na Serbii zgody na zawarcie pokoju. Podczas wojen popełnione zostały liczne zbrodnie wojenne, które nadal ściga Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii. I choć obecnie nie ma tam działań wojennych, to sytuacja daleka jest od stabilizacji.

W lata 90. państwa Europy Środkowo-Wschodniej wkroczyły z wielkimi nadziejami. Okazało się jednak, że dzieli je od Europy Zachodniej wielki dystans. Dążenie do modernizacji i integracji z Europą Zachodnią stało się głównym wyzwaniem dla wszystkich krajów.

Poziom wykonania zadania

Liczba uzyskanych punktów: 12

Zawartość merytoryczna: poziom IV

Zdający wyjaśnił złożoność wydarzeń *Jesieni Ludów*, ukazując różne ich aspekty. Scharakteryzował przebieg wydarzeń, uwzględniając specyfikę każdego kraju oraz odmienne tempo i sposób przeprowadzenia zmian ustrojowych w nich zachodzących. Selekcję i hierarchizację informacji przeprowadził poprawnie. Wyjaśnił związki przyczynowo-skutkowe poprzez określenie wpływu wydarzeń w ZSRR w latach 80. na rozpad bloku sowieckiego. Sformułował wnioski i ocenę oraz podsumował rozważania.